

УНИВЕРСИТЕТСКАТА ИДЕНТИЧНОСТ И КОНКУРЕНТНАТА СРЕДА В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛИЗАЦИЯ

Начко Братанов¹, Нели Бояджиева²

¹Химикотехнологичен и металургичен университет,
катедра Хуманитаристика и осигуряване качеството на обучението,
бул. Кл. Охридски № 8, София 1756, E-mail: nbratanov@abv.bg

²Софийски университет „Св. Климент охридски“
Катедра „Социална педагогика и социално дело“
Бул. Шипченски проход 69а, София 1756, E-mail nelybo@abv.bg

IDENTITY OF THE UNIVERSITY AND THE COMPETITIVE ENVIRONMENT IN TERMS OF GLOBALIZATION

Nachko Bratanov¹, Neli Bojadjieva²

¹University of Chemical Technology and Metallurgy,
Department of Humanities and Quality Assurance of Education,
Office: 8 "Kl. Ohridsky", Blvd. 1756, Sofia, Bulgaria E-mail: nbratanov@abv.bg

²Sofia University St. Kliment Ohridsky
Department of Social Pedagogy and Social Work
Bul. Shipchensky Prohod 69a, Sofia 1756 E-mail nelybo@abv.bg

ABSTRACT

This report reflects on the part of the results of an empirical study of teachers in Bulgarian universities. The analysis contains estimates and recommendations on this issue.

Preservation of national and university identity is essential requirement to maintaining productive competitive environment in the context of globalization and participate in fair competition between different in nature and owned universities. The uniqueness is the way to leadership of universities in the change process. It can be a strong guarantee for successful participation in the labor market for highly qualified professionals.

Key words: *identity, university, competitive environment, globalization*

Съхраняването на националната и университетската идентичност е задължително условие за продуктивно поддържане на конкурентна среда. Във времето на световна глобализация възниква потребността от участие в лоялното съревнование между различните по характер и собственост университети. Уникалността е път към лидерство на университетите в процеса на промяна. Тя може да бъде сериозна гаранция за успешно участие на пазара на труда за специалисти с висока квалификация.

Актуалността на този проблем е предмет на настоящия доклад и представлява обособена част от резултатите в емпирично изследване на тема: „Глобализацията и стратегическото управление на университета“. То се проведе със 136 преподаватели в десет български университети. Анализът съдържа оценки и препоръки към управлението на университетската институция.

Въпросите в конкретния случай са подредени и представени в своята логическа последователност чрез фиксирани и свободни отговори.

Използвани са следните символи за обозначения:

N = 136 (общ брой, $N=p+m+n$) – преподаватели, разделени в три основни групи;

p = 46 преподаватели без управленски стаж;

m = 33 преподаватели с управленски стаж до 8г.;

n = 57 преподаватели с управленски стаж над 8г.;

$Q = (p' + m' + n') : \dots (p'), (m') \text{ и } (n')$ - конкретен брой отговори на анкетирани лица за конкретен въпрос в трите отделни групи;
(кз)-коефициент на значимост на отговорите.

Първи въпрос: В условията на глобализация очакват ли конкуренция между частните и държавните висши училища?

Таблица 1

Отговори	Без управленски стаж p'/p		Управленски стаж до 8 г. m'/m		Управленски стаж над 8 г. n'/n		Общо Q/N	
	p'	кз	m'	кз	n'	кз	Q	%
а) Да, продиктувана от пазара на специалисти	8	0,17391	6	0,18182	12	0,21053	26	19,12
б) Не, има място за всички, ако образователният процес е ефективен и с прагматична насоченост	8	0,17391	3	0,09090	6	0,10526	17	12,50
в) Винаги ще съществува, след като има различни източници на финансиране (държавни и частни)	14	0,30434	8	0,24242	17	0,29824	39	28,68
д) Да, предизвикана от намаляващия брой кандидати по демографски причини и масовизацията на висшето образование	16	0,34783	16	0,48485	22	0,38596	54	39,70

От **фиксираните отговори** е видно, че около 40% (отг. **d**) от анкетираните лица оценяват като **решаващи обективните дадености от реалността**. Заедно с отговор (с) процентите стават почти 70% и така могат да бъдат определени **основните фактори за конкуренцията между частните и държавните университети в България:**

- различните източници за финансиране;
- намаляващият брой кандидати по демографски причини и масовизацията на висшето образование.

По този начин може да бъде видяна разликата в преподавателските оценки за фактора „пазар на специалисти”. Той се оказва, че не е основен, вероятно поради задържащите условия на икономическата криза (2010 – 2012 г.). Високият коефициент на значимост (**кз**) предполага реални очаквания при наличието на двата основни фактора (таблица 1).

В резюмето на оценките и предложенията при **свободните отговори** могат да се открият няколко важни тенденции за страната:

Първата тенденция е, че България има слаб и нереален пазар за специалисти – съответно и нереална конкуренция (за 13,7%).

Втората е, че естественият пазарен механизъм работи само при директната конкуренция между държавните и частните университети (за 14,4%);

На трето място, конкуренция има, но тя се ползва само за реклама (за 12,9%);

Преподавателите **със стаж над 8 г.** (те са над **40%**) поддържат почти единно становище, като твърдят, че **трябва да се потърси ролята на държавата за националните приоритети**, защото съществуват предварителните условия, като резултат от тяхната констатация:

- слаб пазар на специалисти;
- ниски доходи;

- няма национална стратегия за развитие на икономически и отраслови приоритети;
- неясни потребности при избора на специалности и университети;
- изборът на специалност е въпрос на мода.

Втори въпрос: Кой вид университет би съхранил по-добре традициите на националната идентичност (уникалност, неповторимост)?

Таблица 2

Отговори	Без управленски стаж р'/р		Управленски стаж до 8 г. м'/м		Управленски стаж над 8 г. п'/п		Общо Q/N	
	р'	кз	м'	кз	п'	кз	Q	%
а) Частният университет	2	0,04348	0	0,00000	3	0,05263	5	3,68
б) Държавният университет	39	0,84783	33	1,00000	54	0,94737	126	92,64
в) Без отговор	5	0,10870	-	-	-	-	5	3,68

Фиксираните отговори са в предвидимо съотношение. Като се имат предвид традиционните нагласи в очакванията към държавните университети (над **92%**), представите за национална идентичност категорично се потвърждават от коефициента на значимост (**кз**) и за трите групи изследвани лица (таблица 2).

Изразените становища в свободните отговори определено имат характерът на препоръка. И трите групи преподаватели (общо над **75%**) категорично препоръчват съхраняването на националната идентичност да се превърне в основна задача и за двата типа университети. В интервюиращите въпроси доминират отговорите, от които става ясно, че в условията на глобализация поддържането на лоялно съревнование между различните по характер и собственост университети в света е в пряка зависимост от съхранената национална идентичност. Уникалността е най-доброто средство. Тя е в състояние да проектира визия и да изгражда на практика условия за диверсификация на дейности, които да ангажират по-широко университетската общност в този процес.

В едно специално изследване на Европейската университетска асоциация, университетите в своята уникалност, като лидери, играят важна роля в оформянето на необходимите процеси на промяна (EUA, 2011). Така се поддържа позитивна конкурентна среда за висшите училища и пазара на специалисти с висока квалификация.

Националната идентичност е по-сигурният начин за авторитетно място в глобалното пространство. Историческата памет и народопсихологията, в своята интуитивна функция, формират препоръката:

- Националната идентичност да се превърне в основна задача и за двата типа университети. Глобализацията проявява двойствен характер и чрез своята обективна страна тя ще играе ролята на външна среда в условията на конкуренция. Този факт поражда необходимостта от стратегия за управлението на университета с отчитане на обективните фактори.

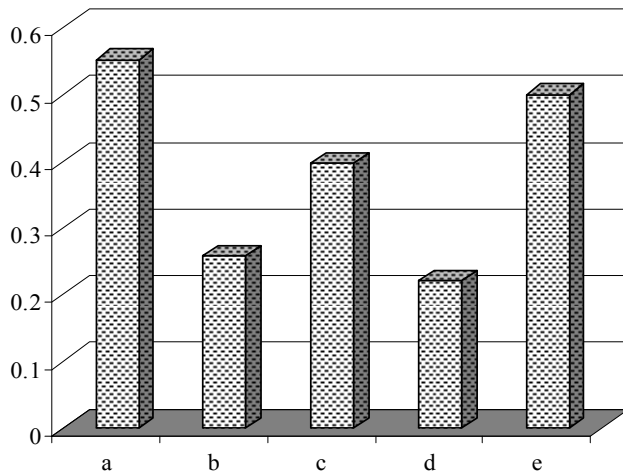
Трети въпрос: Ако приемате тезата, че глобализацията има двойствен характер, каква е ролята на националната и университетската идентичност? (Забележка: възможен е повече от един отговор)

В дадения случай **фиг. № 1** с процентното разпределение на очакванията представя мнението на преподавателите и в трите групи (**р, м, п**).

Този въпрос проверява вероятността за съответствие между две много важни, но неизследвани в такава връзка характеристики:

- университетската и националната идентичност (уникалност);
- двойственият характер на глобализацията.

На пръв поглед тези характеристики, са с различен и противоречив предмет на въздействие, но в пряка зависимост по отношение на управлението на университета. Логическата връзка и зависимост между различните мнения предопредели възможността отговорите да бъдат повече от един. Таблицата и графиката към нея, съдържащи отговорите в отношение към стойностите за (Q) (таблица 3), дават изключително прецизна представа за разпределението на мненията по групи.

- a) Увеличава съревнованието между университетите
- b) Запазва уникални достижения
- c) Противодейства на монопола на големите корпоративни университети
- d) Създава условия за гъвкави форми на регулиране и контрол в управлението
- e) Идентичността е условие за пазарно многообразие, при предлагането на научни и образователни услуги

Фиг. № 1: Очаквани нива на проявление за национална и университетска идентичност

Таблица 3

Отговори	Без управленски стаж p'/N		Управленски стаж до 8 г. m'/N		Управленски стаж над 8 г. n'/N		Общо Q/N	
	p'	%	m'	%	n'	%	Q	%
a) При агресивната конкурентна среда увеличава съревнованието между университетите	22	16,18	19	13,97	34	25,00	75	55,15
b) Запазва уникални достижения и съхранява традициите	9	6,62	9	6,62	17	12,50	35	25,74
c) Противодейства на монопола на големите корпоративни университети	7	5,15	3	2,21	44	32,35	54	39,71
d) Създава условия за прилагане на гъвкави форми на регулиране и контрол в управлението	16	11,76	2	1,47	12	8,82	30	22,05
e) Идентичността е условие за пазарно многообразие, при предлагането на научни и образователни услуги	16	11,76	6	4,41	46	33,83	68	50,00

N = 136

В своята значимост оценките за отговорите могат да бъдат разделени на две основни групи:

Първа група: Най-категорични в своята позиция са тези, които имат над 8 г. управленски стаж. Това е обяснимо, като се вземе предвид натрупаният опит. Техните оценки за отговори (a), (c) и (e) дават основание да се направят следните изводи за ролята на националната и университетската идентичност в условията на глобализация:

- при агресивната конкурентна среда се увеличава съревнованието между университетите;
- идентичността противодейства на монопола на големите корпоративни университети;
- идентичността е условие за пазарно многообразие при предлагането на научни и образователни услуги.

Втора група: По-малко значими, но не маловажни, са отговорите (b) и (d). Процентът е висок (над 22 %) и за двата отговора при трите групи, което дава възможност да се направят следните заключения:

- университетската идентичност запазва уникални достижения и съхранява традициите;
- тя създава условия за прилагане на гъвкави форми на регулиране и контрол в управлението.

Препоръките от изследването могат да бъдат разделени в две основни посоки:

Съревнованието в настоящия момент между университетите трябва да бъде насърчавано от държавата. Тя трябва да участва със свой премерен дял в техния бюджет, както за обучение, така и за научни дейности. Това ще осигури национален просперитет и достойно място в глобалното пространство (над 40%). Директното публично финансиране продължава да бъде най-важният източник на доходи за университетите в Европа. Той представлява средно, почти три четвърти от техните бюджети (CHERPA, 2010).

Стратегията за бъдещето развитие на университетите трябва да бъде заложена както във формите на платеното обучение (независимо от източниците на финансиране), така и в ефективно работещата система за кредитиране на студентите.

Прогнозите, от своя страна, съдържат и оценка за реалностите:

Конкуренцията в рамките на глобалното пространство ще има позитивно въздействие при наличието на трите основни обективни предпоставки:

- реален пазар за специалистите с висше образование;
- работеща система за кредитиране на студентите;
- различни източници за финансиране (държавни и частни).

Държавните университети в перспектива ще запазят своя по-голям относителен дял при очаквано увеличение броя на частните висши училища.

Заключение: Запазването на националната и университетската идентичност ще се превърне в задължително условие за продуктивното поддържане на конкурентна среда в условията на глобализация и осигуряването на лоялното съревнование между различните по характер и собственост университети. **Уникалността е път към лидерство в процеса на промяна.** Тя може да бъде сериозна гаранция за успешното участие в пазара на труда за специалисти с висока квалификация.

Литература

1. European University Association, Financially Sustainable Universities II, European universities diversifying income streams, Thomas Estermann & Enora Bennetot Pruvof, (2011).
2. U – Multirank: Design Phase of the Project “Design and Testing the Feasibility of a Multidimensional Global University Ranking”, CHERPA Network, pp. 217, (2010).